

ANDRÉ HELLER
SJENOLOVAC

ROMAN

LEYKAM international

André Heller
SJENOLOVAC

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Ines Meštrović

LEKTURA
Neli Mindoljević

© 2025 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Schattentaucher”.
© 2024 Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture
i medija Republike Hrvatske.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

 Federal Ministry
Housing, Arts, Culture,
Media and Sport
Republic of Austria

Gefördert durch das Bundesministerium
für Wohnen, Kunst, Kultur, Medien und Sport

ISBN 978-953-340-215-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001276095.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
© André Heller

FOTOGRAFIJA AUTORA
© Suzy Stöckl

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrtko Gregurić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u kolovozu 2025.

André Heller

SJENOLOVAC

61 crtica iz života
Ferdinanda Alta

roman

s pogovorom
Josefa Winklera

S njemačkoga prevela
Ines Meštrović

Zagreb, 2025.

*Za Kiwi, Lucky i Lily,
jednoga dana*

„Poznajem Vas”, reče muškarac. „Vi ste gospodin Alt, zovete se Ferdinand ili slično. Vaš je otac bio pomalo mešuge*, ali vrlo vrijedan čovjek. Sklopio sam nekoliko poslova s njime, nisu bili veliki, nisu bili loši. Vaša je majka bila najčuvenija plesačica na proslavama kluba Hakoah i plesala je s Teddyjem Herzogom. Bilo je to prije rata, poslije se više nije plesalo, otplesali smo svoje. A kada ste Vi rođeni?”

„Rodio sam se 1944. godine u Boliviji”, odgovori Ferdinand kojemu taj prepad za njegovim stalnim stolom u kavani Stern nije nimalo smetao.

„Bolivija. U ono ste doba kao Židov trebali biti sretni što ste uopće rođeni. Vruća je zemlja ta Bolivija. S mnogo prevaranata. A sada su još i nacisti ondje.”

„Poznajete Južnu Ameriku?” upita Ferdinand.

„Indirektno. Ali vrućina kvari karakter, svugdje, pa i u Izraelu. Čovjek se umori, ulijeni ili oglupavi, a kad ustanovi da je izgubio previše vremena, nastoji to nadoknaditi lopovlukom. Što dalje od vrućine! Austrija, to je prava zemlja, ondje ste uvijek hladne glave. Da sam tako mlad kao Vi već bih odavno bio milijunaš. Novac praktički leži na ulici. Što ste po zanimanju?”

* mešuge (jidiš) onaj koji nerazumno postupa i izaziva podsmijeh (lud, budalast), (nap. ur.)

„Ugađač glasovira, no zapravo skladatelj.”

„No zapravo”, ponovi muškarac. „*Mešuge* poput oca. Zašto se ne bavite uvozom i izvozom? Imate vanjštinu koja ljudima ulijeva povjerenje. Pošteno lice najbolji je temeljni kapital. A skladati možete usput. Verdi je, ako se ne varam, po zanimanju bio vinar.”

„To nije točno”, uzvratil Ferdinand, „ali sviđa mi se kao ideja.”

„Dakle”, reče muškarac. „Ako dosad niste postali slavni, a među nama ... još nisam čuo za Vas kao skladatelja premda čitam sve novine, onda osnujte poduzeće. Uz moje veze uskoro ćete stvoriti pravi imperij. A glazba, to će doći samo po sebi. Svatko od nas ima neku neizliječenu boljku.”

„Ima što?” upita Ferdinand.

„Neizliječenu boljku. Čežnju što ga čini tužnim. Nešto što je trebalo, ali nije smjelo biti.”

„Pa Vi ste ljudi”, izleti Ferdinandu.

„Čovjek zna što mu je poslanje.”

„Čovjek zna crnog vruga”, uzdahne muškarac dok su mu rukavice od žutoga velura poput majušnih kometa plesale amo-tamo pred tamnim prslukom njegova odijela. „Zar sam ikada mogao pomisliti da će mi žena i kći umrijeti jedne noći, ne u koncentracijskom logoru, ne u bijegu, već drugo ljeto nakon onih strahota. Taman kad smo se ponovno naučili smijati. Simone, hoćeš li se moći brinuti sam za sebe? Zašto, Rosel, upitao sam je, govoriš takve stvari? Zato što na Zemlji za nas nema vječnosti, odgovorila je. Ali Rosel, još je više od pola života pred nama i može biti samo bolje nego što je bilo dosad.”

‘Sigurno, u pravu si, Simone.’ I još je iste noći, kad sam utonuo u san, otrovala sebe i naše dijete. Bez oprostajnog pisma, bez objašnjenja. Znamo crnog vruga, dragi prijatelju.”

„Tko ste Vi? upita Ferdinand. „I što želite od mene?”

„Ja sam takoreći prijedlog.” Znate li što je napisao Baal Shem Tov?”

„Ne”, odgovori Ferdinand i gurne naslonjač prema njemu.

„Jednom davno neki je kralj izgradio veliku i predivnu palaču s tisuću odaja” tako muškarac otpočne priču dok je sjedao, „ali samo jedne dveri bijahu otvorene. A kad gradnja bje gotova, objaviše da se svi kneževi imaju pojaviti pred kraljem koji je sjedio na prijestolju u posljednjoj odaji. Kad uđoše u palaču, vrata na sve strane bijahu širom otvorena, a od njih su zavojiti hodnici vodili u daljinu. Nakon toga opet su slijedila vrata i hodnici, bez konca i kraja, zbunjujući oko. Odjednom se pojavi kraljev sin koji vidje da su to samo zrcalni odrazi i pred sobom ugleda oca na prijestolju u predvorju.

Tajna milosti ne može se odgonetnuti, dragi prijatelju. Između traganja i pronalaženja prohuji čitav ljudski život i možda nekoliko tisuća povrataka uplašene duše koja luta. A ipak trenutak uvijek proleti sporije od ispunjenja. Jer Bog *želi* da se traga za njime, zar bi drukčije i moglo biti?

Pobožnost nije svrha, već cilj. No postoji samo *jedan* cilj koji nije laž, nije zapleten u neki novi put u koji se slijevaju svi putevi, od kojega nas nijedna stranputica ne može odvući zauvijek: spasenje. To je napisao Baal Shem Tov. Dopustite da Vam sada iznesem jedan

prijedlog. Nudim Vam tisuću šilinga na sat da me ponekad saslušate.”

„Kako ste došli na tu ideju?”, uzvratí Ferdinand.

„Jer je dotle došlo”, šapnu muškarac.

„Do čega?”

„Do toga da sam tako usamljen”, reče muškarac.

Ferdinand je osjetio potrebu da posjeti jedan od onih erotskih kabareta koji su tobožnjemu noćnom životu u srcu Beča dali zadnji šlif potpuna beznađa. Povremeni odlasci u kabaret za njega bijahu neka vrsta lijeka protiv neraspoloženosti jer bi se već nekoliko minuta provedenih ondje osjećao bolje. Trebao je samo vlastito stanje usporediti sa stanjem u lokalu znajući da će ta usporedba uvijek ići njemu u prilog.

U takvim prigodama ne bi čak ni sjeo za jedan od stolova, već bi velikom napojnicom od glavnoga konobara iznudio dopuštenje da s čašom suhoga šerija u ruci šeta između stolova, kako bi sve pomno promotrio.

Na maloj pozornici, tapeciranoj u crveno, upravo je nastupao čovječuljak mršav poput čačkalice, koji je pravio grimase i cijukao pa se nakašljavao prateći tonsku ljestvicu, pokušavajući lijevom rukom podignuti samoga sebe uvis, dok je desnom rukom lupkao o potplate i kožne hlače. Svakih pet taktova zastao bi glumeći da ga je nešto silno preplašilo, kao da mu je neka gromada pala na leđa, pa bi na tren zateturao, zatim se potpuno ukipio, a točku završio mahnitim plesom izvikujući „soldi, soldi”, praveći kolutove naprijed i natrag.

Bilo je to zamišljeno kao komična točka, no u stvarnosti se činilo jednako sumornim i napetim kao

da promatramo opasan kirurški zahvat koji se upravo izvodi na nekom dobrom prijatelju. Ferdinand je još od djetinjstva nerado svjedočio neuspjehu drugih ljudi. Kad bi glumac zaboravio tekst ili netko silno pocrvenio uhvaćen u laži i sam bi se počeo preznojavati. Kad bi neka nepoznata žena odbila njemu neznana muškarca koju ju je upravo zamolio za ples, čak je i to doživljavao gotovo kao osobno poniženje ili nešto za što je zbog neke nedokučive veze odgovoran.

Lik od njega udaljen otprilike tri metra sada je stao oponašati životinje; prve dvije očito su trebale biti lav i janje, ali su već ubrzo počele zvučati kao lemuri koji skviče. Predstava je poprimila rutinski karakter, a Ferdinand je nehotice pomislio na priču o šegrtu nekog instalatera iz Torina koji je silovao i zadavio mladu časnu sestru te idućeg dana, služeći se lažnim dokumentima, pobjegao u Nizozemsku gdje je obje ruke zavojima vezao uz tijelo, kako ga ne bi mogli osumnjičiti, skrivajući ih tako ispod košulje i sakoa praznih rukava. U međuvremenu se naučio služiti stopalima toliko spretno da je nožnim prstima slikao i svirao violinu te počeo nastupati u prvoklasnim varijeteima, sve dok jedna ljubomorna ljubavnica nije razotkrila njegovu prevaru, nakon čega se objesio.

Tog je čovjeka, koji je nehotice otkrivao teško breme svoje krivnje baš time što je na vrlo upadljiv način pokušavao skrenuti pozornost na nešto drugo, Ferdinand sada vidio u umjetniku pred sobom.

Limena glazba suzdržano je najavila tango, sve je utonulo u neku izmaglicu, pokreti konobara postadoše sporiji, a obrisi gostiju rasplinuti. Ferdinand se osvrnuo oko sebe tražeći nešto za što bi se mogao uhvatiti,

kao kad zateturamo kod naglog kočenja u tramvaju, no prasnuo je u smijeh primijetivši da se pri padu pokušao osloniti na sebe, kao da je sazdan od nepomična mramora.

Noću bi čovjek nailazio na ljude koji su zauzimali više prostora oko sebe i znali iskoristiti ispražnjenost ulica. Bilo je tu odraslih koji su skakutali ili se okretali oko svoje osi, hodali cik-cak, pjevušili Mjesecu, a svima odreda poleta daše alkohol ili pak bijahu opijeni krajnjom besanicom koja čovjeka čini histeričnim, a često pogađa one potpuno nevoljene. Katkad bi sjene dokono šetajući gradom prošle jedna kroz drugu, pretvorivši se na djeliće sekundi u jednodimenzionalne sijamske blizance ili bi pak, nezamijećeno od svojih usamljenih vlasnika, potražile ugodnu blizinu drugih sjena. No Ferdinand se svakako nije ubrajao u neznalice po pitanju sjenologije, štoviše posvećivao joj je dosta vremena, svoj bi obris često pažljivo usmjerio prema konturama lijepih dama, a nekada zajahao sjenu nekog brončanog vojskovođe, umjetnika, izumitelja ili vladara na prostranim popločenim trgovima, timareći u mislima crnu dlaku konja, sve dok se ne bi umorio. Već se triput, probuđen zvonkim cikutom ptica, zatekao na klupici u bečkom Volksgartenu gdje je utonuo u dubok san, priljubivši se tijesno i nježno uza sjenu kamene carice Elisabeth. Znao je za tajno skrovište ispod Albrechtsrampe obloženo tiplama koje je služilo kao svojevrsno spremište za sjene.

Kad bi nešto umrlo u gradu, neka građevina, neki predmet, neka osoba, životinja ili biljka, sjena preminuloga odšuljala bi se na ovo mjesto za ostavine, kako bi svjedočila u korist svojeg dojučerašnjeg vlasnika. „Otresitim prolaznicima” zbog njihova su ponašanja zvali one koji bi na ulici sreli neku ražalošćenu sjenu. Ferdinand je njihov broj procjenjivao na nekoliko stotina tisuća. Pred sobom i drugima tajili bi ono što su pritom doživjeli, bojeći se da će ih smatrati ludima.

Kameni konji konjaničkih kipova, kao i oni na mit-skim scenama spomenika, bijahu jedna od atrakcija nezamijećenog ili zaboravljenog Beča, smatrao je Ferdinand. Nastadoše u doba kad su konji ljudima bili najprisnija od svih korisnih i lijepih životinja s kojom bi se susretali svakoga dana, a danas su se, a čini se i već dulje vrijeme, doimali poput opomene na predstojeće istrebljenje svoje vrste koja je podrazumijevala i opomenu na prijeteću propast ljudskoga roda.

Umjetnici su ih nekoć stvorili kao postamente moćnika i pravaša. Kao da su zauvijek uhvaćeni u divljoj kretnji, ukleti da usred pada nikada ne dočekaju udar o tlo. Ili su raširenih nozdrva i repa kojim mašu, podignuta prema nebu, tristo šezdeset i pet dana i noći usplahireni zbog nečega što je postojalo samo u mislima njihova kipara.

Ti spomenici tvore središte širokih i uskih trgova, palačama i službenim zgradama daju simetričnu konturu, a patetičnim fontanama grotesknu vodenu konjicu.

Rijetko su kad postavljeni u ravnini tla, no tada se uvijek čine većima i nepristupačnijima nego na postamentu, osmišljenom upravo radi takvog velebnog dojma. U vrijeme karnevala ili na Silvestrovo pijanci su se jednom ili dvaput pokušali uspeti na njih, urlajući

i držeći se grčevito za njihove sapi, tražeći oslonac na kopitima prekrivenim zelenom patinom, a kad su se konačno uspeli u sedlo, raskrvavljenih ruku zbog oštře, šiljaste grive, njihova je razdraganost odjednom prošla i tek su tada ustanovili koliko je teško i nezahvalno biti dio spomenika makar i na svega nekoliko trenutaka.

Ferdinand se često pitao čime su konje nagrađivali za to neizmjereno postignuće vječne nepomičnosti, čije stvarne razmjere može shvatiti svatko koga je fotograf nekom zgodom zamolio da se ne miče. No jednoga je jutro primijetio da se iz kamenih tijela na zgradi parlamenta puši para. Uočio je to i kod brončanih konja u dvorištu Hofburga i na Josefplatzu. Tada je shvatio da bi katkad, nakratko između sna i jave, prestala djelovati kletva. Ukočenost kipova pretvorila bi se u raznoliku igru udova, a vrani i bijeli konji razdragano bi njišteći razuzdano galopirali ulicama prvoga bečkog okruga, gdje su se legije policajaca brinule da nitko i ništa ne sputava tu divlju trku. S obzirom na ponavljanje ovoga nepredviđenog događaja, očito se radilo o tajni koja se brižljivo prenosila s vlade na vladu, neovisno o promjeni državne forme. To nam daje uvid u strah od svekolike stvarnosti, silno raširen među političarima, zbog čega je i aktualni kancelar smatrao da je bolje da stanovnici po tom pitanju budu potpuno neupućeni, ili da ih štoviše treba pustiti – kako se to kaže u Austriji – da umru u neznanju.

Ferdinand je prišao prozoru da bi navukao zavjese. Tada je primijetio da je u žarko osvjetljenom salonu u stanu preko puta na istoj visini, udaljenom niti desetak metara, stariji sjedokosi muškarac upravo nekoliko puta za redom ošamario otmjenu damu u četrdesetima. Stresla se nakon svakog udarca, poput mokrog psa, ali nije ustuknula niti pokušala zaštititi lice rukama ili na drugi način. A gospodin se kretao kao da se radi o nekom starom, prisnom ritualu, koji nije odisao agresijom već gorljivom devocijom koja je naravno ubrzo prerasla u neskrivenu napaljenost sudionika. Gospođa je sada počela šamarati sama sebe te je počela mrcvariti svoje malene dojke, koje su se jedva nazirale ispod uske, do grla zakopčane svilene haljine, stegnuvši tri smeđa remena oko gornjeg dijela tijela te je trljala svoju zdjelicu o izbočeno lijevo koljeno gospodina koji se tijekom ove „civilidretijade” rukama oslanjao o naslone dviju glomaznih fotelja. Nakon tri ili četiri minute počeli su pljuvati jedno drugo, razmazivati pljuvačku, a zatim su prasnuli u smijeh i naglo utihnuli te sjeli na tepih kao da će meditirati.

Ferdinand je bio pod dojmom toga prizora jer je u međuvremenu shvatio da se radi o Roederovima, bračnom paru odvjjetnika koji su na generalnim probama u Musikvereinu svake subote poslijepodne

sjedili u 17. redu, na mjestima 8 i 9 za koje su imali pretplatu, točno ispred njega, zbog čega im je potiljak i tjeme poznao bolje od zatiljka svojih najbližih prijatelja ili prijateljica. Jednom je odslušao cijelu dugu Brucknerovu IV. simfoniju, koju je dirigent stravično zbrljao, proučavajući kovrče dr. Roedera. Bijahu nalik malenim labirintima koji su išli nepredviđenim smjerom, povezani mostovima od prhuti, preko kojih je mašta mogla odlepršati dalje.

O supruzi doktora prava, koja je tijekom slušanja klasične glazbe uvijek kimala glavom malo izvan takta, znao je da na najtanjem dijelu desne uške ima veliku tamnoplavu točku, kao od kemijske olovke. I meso oko vrata joj je bilo salasto, ogrlice bi duboko potonule u njemu, a nekad bi ih gotovo sasvim prekrile safalade. Na ovratniku njenih bluza na početku koncerta često bi se dale razabrati mrlje od parfema koje bi brzo isparile. Ferdinand je u nekoliko navrata primijetio da je upravo u trenutku kad dirigent izlazi na podij iz bočice izlila nešto tekućine odviše intenzivna mirisa iza uha, odakle je nekoliko kapi palo na ovratnik.

Roederovi su se ovako straga na sjedalima doimali donekle malograđanski, a Ferdinandu su katkad izgledali poput dvije tegle s cvijećem, umetnute u njegov pogled na bečke filharmoničare. Ni u snu ne bi pomislio da su kadri za ono što je maločas vidio. Navukao je zavjese i odlučio da će sutradan gospođi Roeder anonimno poslati cvijeće kao svojevrsnu kompenzaciju za vlastitu nesposobnost da iz njena potiljka i tjemena, kao i zatiljka njena supruga, dokuči ponore njihovih duša.

Kao ugađač glasovira Ferdinand je među stručnjacima bio na najboljem glasu. Mnogi su ga pijanisti tijekom niza godina zvali da ih prati na turnejama. Njegova je zadaća uvijek bila da kod koncertnog glasovira, a virtuozi su nerijetko sa sobom na put nosili jedan ili čak dva, nekoliko puta dnevno provjeri čistoću zvuka, visinu i preciznost tona te odmah ispravi svako odstupanje od ideala te otkloni svako štekanje mehanike. Kao što kod konstrukcije klavira rezonantna ploča igra ključnu ulogu kao nosač tona, žica kao njegov izvor, a batić kao ono što ga pobuđuje, tako o ruci, oku i sluhu štimera ovise život i duša, toplina i volumen koje će udahnuti instrumentu. Boju zvuka nekog instrumenta, koja postaje savršena zbog stručno gledano besprijeke intonacije, Ferdinand je doživljavao kao sveto predvorje skladanja. Nije naravno mogao znati postoji li uistinu Bog, koji je između ostaloga iz nekog posve nedokučiva razloga poželio da Ferdinand sklada. Samo je čvrsto vjerovao da je njegova neizbježna zadaća stvoriti životno djelo koje će se sastojati barem od jedne simfonije što bi udovoljavala njegovim kriterijima formiranim na temelju cjelokupne stare i novije povijesti glazbe. Uvijek bi se iznova pitao: poradi čega sanjarim, poradi čega se budim, imam groznicu, bivam izliječen, učim, uskraćujem, zavodim, padam, vrludam i tražim

oslonac? – Radi djela, glasio je odgovor. Poput bljeska i zasjenjujući bilo koji prigovor – radi djela. A Ferdinand je najzad znao da njegovo bivanje čovjekom, kao i preobrazba svekolikog jada u veselje, vodi kroz ušicu te igle.

Ponekada bi se u sobi s glasovirom kretao poput pauka što upravo plete svoju mrežu. Neću dvaput proći istim putem hodajući ovom sobom, pomislio bi tada. Kad prođem sve moguće putove, sjest ću za glasovir i prstenjakom intonirati gis, a ostalo će doći samo od sebe. Cijelo djelo ovisi o gisu. Čuo je orkestar, koji je u isti mah svirao sve tonove jedne moćne skladbe, uhvaćen u samo jednom tonu. Simfoniju sažetu u jednoj jedinjoj, kratkoj zastrašujućoj disonanci. Skladanje dakle nije bilo ništa drugo nego raspetljavanje zamršene gomile nota. Ferdinand se nadao da postoji magična formula kojom bi se kaos mogao nagnati natrag u partituru. No nakon nekog vremena počeo bi dvojititi neće li proći odviše vremena dok ne otkrije tajnu lozinku poput „Sezame, otvori se”, u odnosu na vrijeme potrebno da se iz časa u čas, iz sata u sat, iz mjeseca u mjesec pomno na notnome papiru izmisle i aranžiraju glasovi pojedinih instrumenata u orkestru.

Ferdinand je upoznao djevojku koja se zvala Anne i bila kći pijanista kojemu je povremeno ugađao glasovire. Već su se danima, bez obzira na vremenske prilike, nalazili svako poslijepodne da bi šetali najrazličitijim dijelovima predgrađa, razgovarali o nebitnim stvarima ne pronalazeći pravu premosnicu k ozbiljnijim temama. Znao je da neke veze poput lako kvarljivih jela imaju preporučeni rok trajanja, a uviđao je da se rok za njega i Anne nemilosrdno približava. Može nas spasiti još samo krajolik Laaerberga, pomislio je jer je vjerovao u moć okruženja, a nekoliko se puta i sam uvjerio da svaka ljubavna priča radi svoga ispunjenja iziskuje vlastite idealne šetnice, prostore i mirise, svjetlosne konstelacije i zvukove.

Upravo su sjedili na klupi pred ogromnim žitnim poljima koja su poput palube vodila prema nižoj industrijskoj četvrti Simmeringa što se nazirala u daljini. Iz susjedne se šume čulo šumorenje, kao da neka ptičurina uvježbava lepetanje krilima. Ali bijaše to samo povjetarac koji nema nikakve veze s velikim vjetrom. Nije to bio sjevernjak ili jugo, levant ili meštral što znaju prohujati gradom, zemljom i putuju svijetom. To su gospoda putnici. No povjetarac ostaje ovdje, ukroćen stablima i grmljem, prislan s paprati i travom. Okrznut će se o vjetrokaz, zadići neku žensku

suknju ili maramu, raspiriti malo svježine u srpanjsko poslijepodne, a u prosincu rastjerati snijeg. Kad bi umro neki mještatin, povjetarci bi utihnuli poput ostalih vjetrova, a zatim bi idućih nekoliko dana bili nemirniji i užurbaniji, kao da moraju nadoknaditi izgubljeno vrijeme dvojeći u besmrtnost. Ferdinand je osluškivao šumorenje, baš kad je Anne izustila: „Čuješ li to šumorenje?”

Ferdinand je dugo šutio, a zatim odgovorio: „Moja je teta imala cvjećarnicu u prolazu ispod željezničkog vijadukta u Hütteldorfu. *Cvijeće za radosne i tužne prigode*, pisalo je iznad ulaza, to jest ne baš sasvim, jer se grafičar koji je trebao izraditi natpis preračunao pa mu je stalo samo *Cvijeće za radosne i tužne prig.* Kad bi vlak prošao vijaduktom vaze bi se na policama nježno zatresle, cvijeće ispremiješalo, a zid pun neispisanih traka za vijence šumorio baš kao šuma sada.”

Zatim su oboje dugo šutjeli, a potom prešli na stvar. Ferdinand reče: „Na neki način te volim”, na što je Anne izustila: „Ideš.” Ferdinand se zapitao zašto je rekla ‘Ideš’? Naglas je izgovorio: „Ideš je sve što mi imaš reći?” Anne odgovori: „Na neki način i ja volim tebe.” Na što Ferdinand odvrati: „Ideš.”

Potom oboje prasnuše u smijeh, a u njima je nešto zašumorilo, kao da su veći i od same šume, a ona samo dio njihovih tijela između srca koje je lupalo i želuca. Bijaše to lijep osjećaj.

Postojale su grupe mjerodavne za umjetnički život Beča. Te bi se udruge umjetnika, koje je povezivalo uzajamno duboko nepovjerenje, obično formirale oko nekoga „blistavoga”. Prema kriterijima različitim od grupe do grupe bijaše to uglavnom neki uspješan slikar, kipar ili grafičar koji je osim toga bio dobar u pripovijedanju priča. (Valja napomenuti da su početkom 1960-ih godina u Beču likovni umjetnici prekinuli stoljetnu dominaciju pisaca i skladatelja.)

Svi su se bojali suda „blistavih”. Već bi tjednima unaprijed strepili hoće li doći na otvorenje izložbe ili premijeru jer su bilo kada bili u stanju bespoštedno i unatoč svome duhu krajnje uvredljivo obrazložiti zbog čega netko drugi u svom životu i opusu djeluje špekulativno, površno ili nazadnjački. „Blistavi” su se jedni spram drugima odnosili s najvećim respektom i nerijetko ih je povezivalo intaktno prijateljstvo još iz mladih dana, ali bi ga u nazočnosti nekog promatrača poricali kako pred drugima, tako i pred sobom. Žene je tom pomalo histeričnom spletu prije svega dopala uloga predanih svjedokinja, a samo su dvije ili tri slikarice, fotografkinje i neke novinarke imale pravo glasa i iznošenja prijedloga.

Pored svega toga dala se napraviti zanimljiva jednadžba: što se naprednijim neki umjetnik doimao

po pitanju izvanjskih postignuća u svom radu, tim je bezobzirniji bio prema drugima.

Ferdinand nije pripadao nijednoj od tih grupa, ali su se prema njemu svi odnosili s onim respektom što ga u Beču obično iskazuju osobama koje obavlja tajanstvena aura onih koji očito još nisu propali.

Ferdinand je imao bezbroj poznanika, ali samo jednog prijatelja. Zvao se Guido Zipper i bio je ravnatelj jedne umjetničke galerije koja je prodajom nesentimentalne, suvremene austrijske umjetnosti jedva uspijevala pokriti njegovu plaću, pri čemu je glavni kupac ionako bio vlasnik poduzeća, pametan koliko i sramežljiv proizvođač kravata.

Galerija je radila samo poslijepodne jer je Zipper kategorički odbijao ustati prije 13 h. Ta je osobina ujedno bila i prva poveznica između njega i Ferdinanda kada su se prije mnogo godina jednog kišnog prijepodneva, obojica neispavani, susreli upravo u Središnjem zavodu za statistiku kamo su pozvani radi jedne besmislene ankete, pa su ga otad zvali Središnji zavod za sadizam.

Zipper, koji je svojom vanjštinom podsjećao na vječno mladolikog tuljana, u prenesenom je smislu živio mističnim životom isposnika. Dani su mu bili posvećeni ostvarenju jedne – kako je to zvao – „fantazije”, pod čime se podrazumijevao savršeni oblik unutaršnjeg stava koji čine fanatičan osjećaj za pravdu, radovanje sreći drugih ljudi bez imalo zavisti te naprosto nevjerojatne osobne nedaće. Njegova je dosadašnja biografija bila gotovo neprekinuta serija srednje velikih i manjih katastrofa, a sve ih je pokušavao zaštititi poput neodgojene, voljene djece. Pritom nije imao ni

najmanje sklonosti mazohizmu te je svoju nesreću naravno shvaćao kao nesreću, ali je ipak bio sretan.

Kako bi smanjio mogućnosti da ga opet pogodi neki peh, ponašao se kao da nema gotovo nikakvih potreba. Stan i auto već je odavno poklonio. Uglavnom je spavao na japanskoj prostirci od trave na podu galerije, a središte grada napuštao je samo ako je bilo neizbježno. Veze sa ženama otežavala je okolnost da su ga u skladu s njegovim nepogrešivim ukusom privlačile samo one koje nemaju više od 45 kilograma, što je u Beču bilo gotovo nezamislivo. Stoga se među njegove jedine ostvarene strasti ubrajalo pušenje posebnih cigara i ispijanje boca votke Viborov od koje se za čudo nikada ne bi napio, već bio samo još precizniji u svojim bajkovitim govorima u kojima bi na licu mjesta smislio urnebesno smiješne poglede na svijet i slobodarske sustave.

Ferdinand je zavolio tog čovjeka kojega je zvao Sretnim Gubitnikom.

Kavana Stern bila je, između ostalog, ured za izgubljene stvari u kojemu su oni izgubljeni mogli predati sami sebe. Jednoga od njih, koji je vanjštinom svakako najviše upadao u oči, zvali su „Plavi Sultan”. Znalo se da je u mladosti, nedugo prije kraja Prvoga svjetskog rata, radio kao trgovinski ataše u austrijskom veleposlanstvu u Carigradu. U to je doba imao harem koji se sastojao od dviju turskih ljepotica i jedne kraljice jodlanja iz Salzburga koju je oteo folklornom ansamblu „Alpski rog izobilja” koji je kratko gostovao u Turskoj. Još danas svakom sugovorniku ponosno i uvijek iznova pokazuje požutjeli isječak iz novina s izvještajem o njegovu nečasnom otpustu iz diplomatske službe. Navodi se da je na anonimnu dojavu proveden pretres njegova stana pri čemu su tri dame, koje su čuvali oštri psi, zatečene u vrlo skućenu prostoru, u nekoj vrsti komore za mučenje. Za zapisnik su izjavile da ih je carski ataše Gottfried Neindl gotovo neprestano tjerao na razne perverzije, od kojih bi svaka sama po sebi bila dovoljan razlog za ekskomunikaciju krivca.

„Zbog takvog je državnog puritanstva propala monarhija”, objasnio je gospodin Neindl. „Općiti s psima, poganima i jodlericama u svakom je slučaju moralnije i bezopasnije nego voditi rat. Tko u krevetu odradi svoje bitke, pošteđen ih je na bojnopolju. Premda

me kurvanje gotovo stajalo glave. Sifilis koji sam kupio od jedne što se izdavala za djevicu prisilio me na tretmane živom. Od toga mi je poplavila koža na cijelom tijelu. Nitko me više nije pozdravljao, osim čistačice u zahodu restorana 'O Schnellu' u Pragu. Nju sam potom oženio i s njom bio sretan u svim mogućim situacijama, sve dok 1938. nisam shvatio da je Židovka, a s time nije bilo šale. Danas sam, kak' vidite, još uvijek plav kao nekoć, no tu prestaje svaka šala. Djeca mi još danas dovikuju 'flomaster', ali ipak sam živ i ne živim uopće loše. A uvijek iznova bude nekih iznenađenja. I za vas, dragi Ferdinande Alt, jer ćete biti tako ljubazni da mi platite čaj i dvije žemlje s maslacem. Zbogom!" Gospodin Neindl je ustao, a kad je iz polumraka lokala izišao na suncem obasjanu ulicu zaista je poplavio poput nekog lika iz bajke. Ferdinand mu je nešto htio doviknuti, no glavni konobar mu je upravo donio račun iz kojega se moglo razabrati da su čaj i žemlje s maslacem zapravo značili šest čaša po četvrt litre vina, dvije kajgane i tri kuglofa.

Jedan drugi lik, koji je redovito navraćao u kavanu Stern, zvao se „Lihvar”. No bio je toliko gojazan da se moglo naslutiti kako se u njemu, kao kod ruskih matrjoški, skrivaju još brojni drugi lihvari. Već njegovom pukom nazočnošću na neobjašnjiv bi se način promijenila svjetlosna konstelacija; bio je pomrčina sunca koja se izrodila u čovjeka. Većina ga se bojala, jer je gostima običavao dobaciti rukom pisane ceduljice s proročanstvima nesreća. Ali je začudo na sve pse djelovao umirujuće zbog čega ga je Ferdinand, koji ih se silno bojao, poštovao iz zahvalnosti. „Lihvar” je nadimak dobio zbog novčanih iznosa koje je tražio od stalnih gostiju kavane kako bi napustio lokal. Nitko nije došao na ideju da „Lihvaru” naprosto zabrani ulazak u lokal, a i da jest sigurno bi svi glasno dreknuli da to ne dolazi u obzir. Htjeli su da ima ista prava kao i svi ostali te da dio tih prava svakoga dana za veliku lovu ustupi najboljem ponuđaču.

Ferdinand je pretpostavljao da se tom ceremonijom kupcima sugerira da se sve neugodnosti, od bolesti pa do smrti, mogu spriječiti svojevrsnom otkupninom. Kadgod bi „Lihvar” poslijepodne bio spriječen pojaviti se u lokalu, poslao je brzoglav s isprikom koji bi zalijepili na vrata telefonske govornice. Tada bi vlasnica lokala odredila zamjenskog lihvara koji je fiducijarno od